

Aikuisuuden kehityshaasteet

Merja Korhonen
Avoin eettinen foorumi

01/12/2014

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tänään tarkastelussa:

- **Aikuisuus elämänvaiheena: ikämäärittelyjen joustavuus**
- **Aikuisuuden kehitystehtävät**
- **Tärkeät aikuisuuden areenat**
- **Keski-ikä – kriisiä vai kukoistusta > generatiivisuus yksilöllisenä ja yhteisöllisenä toimijuutena**
- **Taustalla tutkimushanke *Naisten ja miesten elämäkulku ja elämänhallinta keski-ikäen kynnyksellä* (Perho & Korhonen)**

Aikuisuus elämänvaiheena: joustot ikämäärittelyissä

Mitä on aikuisuus: mistä se alkaa ja mikä sitä määrittää?

- Elämänvaiheiden perinteinen perusjako: lapsuus, nuoruus, aikuisuus, vanhuus
- Ikä- ja siirtymävaiheet eivät ole staattisia, vaan ne rakentuvat sosiaalisesti ja niitä tuotetaan kulttuurisesti.
- Yhä useammin kysellään, mistä se tietää, milloin jokin elämävaihe alkaa tai päättyy.
- Ikävaiheista erityisesti nuoruuden on ajateltu kulttuurisesti vallanneen alaa muilta ikävaiheilta.
- Aikuisuuteen astumisen merkit ovat ”himentyneet” (vrt. Hoikkala)

”Muotoutuva / sukeutuva aikuisuus”

- Jeffrey Arnett toi käsitteen ”emerging adulthood” kuvaamaan ikävuosia 18-30.
- Etsintä- ja kokeilujakso on pidentynyt ennen pysyviä valintoja - jos niitä ylipäätään tehdään tai voidaan tehdä - rakkaudessa, työssä ja arvomaailmassa.
- *”Aikuistuminen - uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa?”*
- Vaurastuminen, valinnanvapaus ja valintojen runsaus on mahdollistanut länsimaisille nuorille vapaan mietintäajan ennen siirtymistä aikuisuuden vastuisiin ja vakiintumiseen.

Aikuisetkin ”etsivät”

- Marcia (1980) hahmotteli etsimisen ja sitoutumisen pohjalta erilaiset identiteettitilat: *selkiintymätön* (diffuse identity), *omaksuttu* (foreclosure), *etsintä* (moratorium) ja *saavutettu* (achieved).
- Työstön ja sitoutumisen alueita: ammatti, politiikka, ihmissuhteet, uskonto, ideologiat, elämäntyyli.
- Aikuisillakin on havaittu huomattavaa vaihtelua identiteetin muotoutumisessa eri osa-alueilla (ks. Fadjukoff, 2007).
- Identiteettivaiheesta toiseen siirtyminen ei tapahdu aina johdonmukaisesti (Meeus, 2011).

Aikuisuus – väljähtynyttä nuoruutta?

- Nuorekkuutta arvostavan ”yhdenikäisyyden kulttuurin” on arveltu himmentäneen aikuisuuden vetovoimaa (ja arvovaltaa).
- Ikäsidoksen höltyminen virittää monenikäisille paineita pyrkiä samaan nuorekkuutta tavoittelevaan kulttuuriseen ikävaiheeseen (Hoikkala 2003).
- Mitä muuta aikuisuus on kuin nuoruuden surkea jatke?

Miten määritellä keski-ikä?

- Myös keskiaikuisuus on käynyt rajoiltaan epämääräiseksi eikä se sisällöllisestikään ole kovin yhtenäinen elämänvaihe.
- Tutkijat ovat kyselleet, mitä "keski-ikä" on ja onko sellaista vielä olemassa?
- Keskiaikuisuutta on kuvattu "ruuhkavuosiksi": aktiivisen työnteon ohella monenlaisia hoivatehtäviä (sandwich-sukupolvi).
- Yksilöllistyminen ja mahdollisuuksien runsaus koskee myös keski-ikäisiä, missä omat ongelmansa.

Mihin aikuisuus päättyy?

- Ikävaiheiden “venyminen” ja uudelleen muotoilu ei liity vain nuoruuteen ja aikuistumiseen.
- Elinajanodotteen pidentymisen myötä elämänkaaren loppupuolelle on tullut tarve kehittää ja kuvata uusia elämävaiheita, kuten
  - *’kolmas ikä’* (go-go), *’neljäs ikä’* (go-slow) ja *’viides ikä’* (no-go)
  - “vanhuus” ja “vanhus” sanoihin liittyy taakkaa eikä niiden viattomuutta ole helppo palauttaa
  - Ks. tarkemmin Saarenheimo 2014

Aikuisuuden kehitystehtävät

Kehitystehtävät elämänkulussa

- Iän myötä yksilöön kohdistuvia haasteita on kuvattu *kehitystehtävän* käsitteellä: miten yksilö suhteutuu siihen, mitä yhteiskunta / ympäristö odottaa ja vaatii (ja lupaa?) (Havighurst, 1948)
- 'Sosiaalinen kello' kertoo, tapahtuvatko asiat ajallaan.
- Oikea ajoitus edistää tyytyväisyyttä elämään.
- Kehitystehtävien onnistunut ratkaisu luo pohjaa hyvinvoinnille ja myöhemmälle kehitykselle.
- Kehitystehtävät mukautuvat yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksiin.

Ikäsidonnaiset tavoitteet ja hyvinvointi

- Ihmisten henkilökohtaiset tavoitteet heijastelevat usein eri ikävaiheisiin liitettyjä kehityshaasteita ja –tehtäviä.
- Elämänkulun aikana henkilökohtaiset pyrkimykset ja tavoitteet muuttuvat ja niitä sopeutetaan uusin elämäntilanteisiin (Folkman 2008).
- Ikäsidonnaisten tavoitteiden on todettu johtavan parempaan hyvinvointiin kuin kehitystehtävistä poikkeavat tavoitteet.
- **Miten tätä selittäisi?**

Ikäsidonnaisten tavoitteiden voima

- Elämän ”normaaliin käsikirjoitukseen” kuuluvia muutoshaasteita pidetään ”luonnollisina” ja niihin sisältyy valmiita selitysmalleja ja koeteltuja toimintatapoja, jolloin myös ikätovereiden tukea on saatavilla.
- Tuen merkitys aktualisoituu uudella tavalla, kun elämässä tapahtuu jotain **ennakoimatonta tai odottamatonta**.
- Kehityshaasteista selviäminen varustaa yksilön uusilla hyveillä/voimavaroilla (Erikson).

Keski-iän kehitystehtäviä

- Ikämääritys 35(40)-60(65) ja sosiaalinen määrittely
- Omien lasten tukeminen ja yleisemminkin huolenpito seuraavasta sukupolvesta (Eriksonin termein generatiivisuus)
- Omien vanhempien ikääntymisen kohtaaminen
- Ruumiillisten muutosten hyväksyminen
- "Pärjääminen" ja jaksaminen työssä / ammatissa
- Puolison (vanhenemisen) hyväksyminen – 'kahdestaan pärjääminen'
- Elämän rajallisuuden hyväksyminen (kuolevaisuuden kohtaaminen)

Tärkeitä aikuisuuden areenoja

Valinnat ja elämänrakenne

- Aikuistuminen nähdään nykyisin pikemmin eri elämänaalueilla eritahtisesti toteutuvana prosessina.
- Vakaiden vaiheiden ja siirtymien vuorottelu (Levinson ym. 1978 ja 1996)
- Elämä rakentuu avainvalintojen ympärille:
  - Työelämä (koulutus, opiskelu)
  - Parisuhde
  - Perhe-elämä ja vanhemmuus
  - Vapaa-aika ja harrastukset

Avainvalinnat muodostavat elämänrakenteen

Elämänrakenne ilmentää vakaiden vaiheiden sisältöä:

- Mihin yksilö 'satsaa', mitä pitää tärkeänä ja mihin käyttää aikansa?
- Keskeiset roolit työssä, perheessä, opiskelussa jne.
- Minän toteutuvat ja 'peittyvät' puolet
- Siirtymissä pohditaan, mitä elämästä kenties puuttuu > elämänrakennetta voidaan muokata uusiksi.
- Yksilöllistyneissä yhteiskunnissa valinnanvapaus mahdollistaa tarttumisen uusiin mahdollisuuksiin ja itsensä kehittämiseen.

Epävakaus ja pudotuspeli

- ”Mahdollisuuksien päälle tunkeva läsnäolo” (Ziehe 1991) voi merkitä kärjistyvää tietoisuutta omasta riittämättömyydestä ja siitä, ettei pystykään käyttämään mahdollisuuksia hyväkseen.
- Aikuiset joutuvat kamppailemaan paikastaan **työmarkkinoilla** usein perheen kustannuksella.
- Epävakaus ja kilpailu näkyvät myös **parisuhdemarkkinoilla**. Löyhät perhesuhteet ja eroaminen näyttävät periytyvän sukupolvelta toiselle (Kartovaara 2007).
- Kriiseissä elämän vakaus ja mielenrauha joutuvat koetukselle.

Keski-ikä – kriisiä vai generatiivista kukoistusta?

Keski-iän kriisi - myytti?

- Usein on ajateltu, että keski-iässä ihminen kohtaa väistämättömän mielenrauhaa koettelevan kriisin.
- Empiiriset tutkimukset eivät tue kriisiväitettä: muut tekijät, kuten persoonallisuus, perhevaihe ja elämäntapa vaikuttavat.
- Esim. *Lapsesta aikuiseksi* –pitkittäistutkimuksessa v. 59 syntyneet ihmiset olivat 42- ja 50 –vuotiaina varsin tyytyväisiä elämäänsä, vaikka osa olikin kokenut 'keski-iän kriisiä' (Pulkkinen & Kokko 2010).
- Erityisesti naisilla tyytyväisyys elämään pikemmin nousee; Helsonin mukaan 50-vuotiaat naiset elävät huippuaikaa ('prime time').

Generatiivisuus: innostava näkökulma aikuisuuteen

- **Generatiivisuus** käsitteenä juontaa Erikssonin (1950/1960) psykososiaalisesta kehitysteoriasta.
- **Aikuisuuden kehityskriisinä** esitetään jännitteinen tuotteliaisuuden ja lamaantumisen kriisi, jonka myönteisenä kehitystuloksena generatiivisuus (huolenpito) nähdään.
- **Itseensä käpertymisen sijaan** aikuinen ottaa yhteisöllistä vastuuta ja on valmis jakamaan omaa elämäkokemustaan nuorempien hyväksi.

Tuotteliaisuus vs. lamaantumisen keski-iässä

- Keskisen aikuisuuden haasteena on etsiä niitä asioita ja elämänalueita, joilla yksilö voi toteuttaa tavoitteitaan (vrt. Jungin ajatus elämän toisen puoliskon tehtävistä).
- Jos aikuisen elämää on leimannut kielteiset kokemukset, keski-iässä uhkana voi olla pysähtyneisyys ja itsen ympärille käpertyminen.
- Kamppailua käydään produktiivisuuden (tuotteliaisuuden, luovuuden) ja lamaantumisen (stagnaatio) välillä.
- Kehityskriisin myönteinen ratkaisu tuottaa generatiivisuuden hyveen.

Generatiivisuus

- Generatiivisuus on kykyä ja halua huolehtia muustakin kuin itsestään.
- Siihen sisältyy uuden luomista, elämänkokemuksen jakamista sekä sitoutumista laajemmin yhteisöön, sen jatkuvuuteen ja hyvinvointiin >> aktiivinen halu toimia seuraavan sukupolven hyväksi.
- Tietoisuus tarpeesta olla tarvittu, pyrkimys symboliseen kuolemattomuuteen: oma toiminta ja 'tarina' generoi, synnyttää uusia 'tarinoita' ja oma esimerkki luo tavoittelemisen arvoisia ihanteita (McAdams, 1993).

Generatiivisuus yhteisyytenä ja yksilöllisenä toimijuutena

- Generatiivisuus on teema, jota ei kannata eikä voi jäsentää yksilökeskeisesti tai yksilö-kulttuuri-duaaliajattelua ylläpitäen.
- Sitä ilmaistaan ja toteutetaan sosiaalisissa käytännöissä, sosiaalisten instituutioiden kautta ja sosiaalisissa konteksteissa.
- Kukin aikakausi asettaa uusia tehtäviä.
- Generatiivisuus ilmentää myös yksilöllistä toimijuutta.
- (McAdams ym:t 1998; Vanhalakka-Ruoho)

Generatiivisuus & hyvinvointi

- Generatiivisuuden on todettu olevan yhteydessä psykologiseen hyvinvointiin, itsearvostukseen ja elämäntyytyväisyyteen.
- Huolehtimisessa voidaan myös ylittää omien mahdollisuuksien rajat, jolloin lähipiiriä saatetaan laiminlyödä tai omia tarpeita vaientaa liikaakin toisten hyväksi.
- Uusimmassa generatiivisuustutkimuksessa painotetaan sukupolvien välistä vuorovaikutusta.
- *At its very core generativity is the intergenerational transmissions of that which is valued* (Aubin, McAdams & Tae-Ghand 2004, 266).

**Me olemme täällä
auttamassa toisiamme
selviämään tästä jutusta,
mikä se lieneekin.**

K. Vonnegut

